

har ydet et meget væsentligt og meget vægtigt bidrag til litteraturen om Vivaldi. Enhver, der i fremtiden vil beskæftige sig med denne komponist på et musikvidenskabeligt plan – også inden for andre områder end den vokale kirke-musik – vil kunne indhente mange konkrete oplysninger af biografisk og historisk art i bogen. Den er et fond af viden om komponisten og om musiklivet i Venezia.

Peter Ryom

Joachim Kremer: Das norddeutsche Kantorat im 18. Jahrhundert. Untersuchungen am Beispiel Hamburgs. (Kieler Schriften zur Musikwissenschaft 43). Bärenreiter, Kassel Basel London New York Prag 1995. 485 s. ISBN 3-7618-1234-5, ISMN M-006-31495-9.

Titlen kunne umiddelbart lede tanken hen på Hamburgs store kantorer Telemann og C.Ph. Em. Bach og deres virksomhed, og det ville ikke være forkert. Men det er hverken store eller mindre personligheder, der står i centrum for Joachim Kremers undersøgelse. Det er kantoratet som begreb og de forandringer, som det blev udsat for i det 18. århundrede. Til indledning defineres undersøgelsens mål (med et citat af Jürgen Kocka) som en bestemmelse af „*Bedingungen, Spielräume und Möglichkeiten menschlichen Handelns*“ i embedet som kantor. Der er tale om et strukturhistorisk og principielt kun i mindre grad et lokal- eller personal-historisk arbejde.

Tiden anses i almindelighed for at være en nedgangsperiode eller endog en forfaldsperiode i tysk kirkemusik. Sådan vil Joachim Kremer imidlertid ikke se den. For ham er den en forandringernes eller en diskontinuitetens tid, præget af både stabilitet og ændringer. Kantor-ens arbejde var siden reformationen sammen-sat af pædagogiske såvel som musikalske plig-ter. Som leder af kirkemusikken og relativt højt-placeret lærer i den lærde skole havde han ansvar for talrige væsentlige funktioner i byens liv og nød betydelig social anseelse. Politiske forordninger fra begyndelsen og slutningen af det 18. århundrede indskrænkede nok disse funktioner, men Kremer kan vise, dels at regler og praksis ikke altid fulgtes ad, dels at kantor-ens mere udadvendte opgaver efterhånden gav embedet en anden karakter, inden det blev end-eligt nedlagt i 1822.

Den rige dokumentation i fremstillingen tegner et meget detaljeret billede af denne udvikling og sætter den i relief gennem talrige udblik. Den geografiske begrænsning til byen Hamburg indtræder kun gradvis. Den nordtyske region har mange særlige træk i forhold til den midt- og sydtyske, og selv inden for regionen består der vigtige forskelle mellem vilkårene på landet og i byerne samt mellem kantorer, som er ansat af et byråd, og dem, der virker ved et fyrstehof. Også efter at søgelyset er rettet mere direkte mod Hamburg, drager Kremer sammenligninger med vilkårene i andre nordtyske byer, f.eks. Danzig og Lübeck. Hvis man fra starten har været overrasket over, at der i bogen er indlagt et rettellesblad til titel-bladet, fordi undertitlen *Untersuchungen am Beispiel Hamburgs* var faldet væk, begynder man her at se mildere på denne usædvanlige forlags-fejl, for man kan ikke undgå at føle sig bredt informeret om nordtyske forhold i almindelig-hed.

Men undertitlen er alligevel vigtig, for Kremer kan på grundlag af sit imponerende arkiv-materiale føje langt flere nuancer til sit billede i de følgende kapitler, hvor det er kantoratet i Hamburg, der beskrives. Egentlig må man skrive kantoraterne, for gennem det meste af det 18. århundrede havde Hamburg både et domkantorat og et bykantorat. Det sidste var dog langt det betydeligste. Bykantorens em-bedsforpligtelser var både kirkelige og verdslige, men områderne greb så tilpas meget ind i hinanden, at de kun vanskeligt kan adskilles. Det prekære forhold til stadsmusikanterne be-handles naturligvis også. Interne begivenheder i byen som byrådsvalg, eksamensmusik til sko-lerne, musik til rektor- og konrektorindsættel-ser eller eksterne som kejserkroninger og freds-slutninger forpligtede måske ikke nødvendigvis kirken, men gav i hvert fald kantoren opgaver.

Når det drejer som om de centrale kirkelige opgaver, kunne man måske have ventet en sammenligning med J.S. Bachs stilling i Leipzig i 1720'erne. Men dels hører Leipzig ikke med til den nordtyske region, der er undersø-gelsens tema, dels havde byen ikke som Ham-burg en opera. Det betød for den kantor, der havde ansvaret for kantateopførelserne i de store kirker, en vis konkurrence om de bedste sangere. I Hamburg blev nye kantater i reglen opført i alle fem hovedkirker på skift – en prak-sis, som må have stillet krav om en vis almen-hed i tekstgrundlaget og altså et løsere forhold

til perikopen. En anden konkurrence opstod mellem passioner, der blev opført i kirkerne, og de passionsoratorier, der hørte det verdslige koncertliv til. Her viser Kremer, hvordan vægten lidt efter lidt forskydes hen mod de sidstnævnte. Her havde kantoren sit eget modspil i de berømte *Abendmusiken*. Han var også med i arbejdet med den „lille“ kirkemusik, f.eks. ved tilrettelæggelsen af nye salmebøger. Desuden forestod han organistprøver og lignende.

Også kantorens pædagogiske pligter ændredes i løbet af århundredet, som skolen i oplysningens ånd omformedes fra lærd skole til borgerskole. Der blev lagt større vægt på tysk sprog og forskellige naturfag end på latinen, og selv om faget musik ikke forsvandt helt fra skolen, mistede det en del af sit grundlag i takt med, at kirkemusikken blev trængt tilbage. Privat uddannelse i musik kom til – selv kantoren havde elever – men som stimulans til den fastholdte musikuddannelse tjente nu navnlig det voksende koncertvæsen.

Udviklingen kan følges gennem skoleordningerne, men Kremer stopper ikke ved dem. De afspejler efter hans mening tit snarere en idealtilstand end den egentlige praksis, hvor forandringerne kunne indtræffe, før de blev gjort til lov. Med en række citater og oplysende detaljer kan han underbygge denne antagelse, så at der skabes grundlag for et nuanceret overblik.

Socialhistorisk betydningsfulde er oplysningerne om kantorerernes og deres ansattes økonomiske forhold. Der kan konstateres tydelig tilbagegang i kirkekorens vilkår i anden halvdel af århundredet. Navnlig efter C.Ph.Em. Bachs død bevirkede en handelskrise og sidenhen Napoleonskrigene med den franske besættelse af byen kraftige indskrænkninger. En særlig streng forordning om kirkemusikken så dagens lys i 1789.

Men hvis betingelserne for kantorerens arbejde inden for rammerne af deres embede kan siges at blive vanskeligere, kan der til gengæld ses en vækst i deres muligheder uden for de primære forpligtelser, f.eks. medvirken ved operaen i byen, ved koncertforanstaltninger, ved publikationsvirksomhed og gennem kompositioner bestilt af personer udefra.

Kantorens sociale status afledes af hans placering i det kirkelige og det verdslige hierarki, og hans indkomstforhold, dvs. hans løn plus hans mulighed for at skaffe sig biindtægter, sammenlignes med de vilkår, andre offentligt

ansatte havde. I vurderingen af sådanne forhold spiller det naturligvis ind, at berømte kantorer som Telemann og Bach, hvis ansættelser dækker en stor del af perioden, havde bedre chancer end mindre kendte for at supplere deres lønindkomst.

En række centrale dokumenter er aftrykt *in extenso* som bilag i slutningen af bogen, hvor der også findes systematisk ordnede oversigter over hele det store materiale af trykte og utrykte kilder, fremstillingen bygger på. Lidt problematisk kan denne opdeling være, når henvisningerne er så ensartede, som tilfældet er. Årstalsangivelserne kan undertiden hjælpe til, at man søger i det rette register. Men en angivelse som f.eks. TB (s. 173, note 93) må søges forgæves under forkortelser, og man skal helt hen i kilde- og litteraturfortegnelse nr. III.2. for at opdage, at der er tale om nyudgaven af Telemanns breve.

Men man affinder sig med den lille ulejlighed, når man har set, hvad Joachim Kremers bog giver til gengæld. Man kan i en anmeldelse som denne kun antyde dens informationsrigdom. Skulle nogen føle sig afskrækket, skal det til sidst bemærkes, at mængden af detaljer elegant og overlegent styres hen mod et samlet billede.

Carsten E. Hatting

Peter Thyssen: Af kærlighed vil min frelser dø. Musik og kristendom i Johann Sebastian Bachs Matthæus Passion. Forlaget Anis, Frederiksberg 1995. 191 sider. Noder. ISBN 87-7457-168-0.

Denne bog er desværre særdeles problematisk. Det skyldes primært, at forfatteren ikke har de fornødne musikhistoriske og -teoretiske kundskaber til at studere musikken i partituret til *Matthæus-Passionen*. Af pladsmæssige årsager berøres i det følgende kun nogle få problemer.

Cand.theol. Peter Thyssen henviser i bogens indledning (s. 7) til, at *Matthæus-Passionens* recitativer og arier bygger på en samling af ni passionsprædikener fra 1669 af rostocker-teologen Heinrich Müller (jf. E. Axmachers artikel i *Bach Jahrbuch* 1978). Denne „vigtige“ opdagelse bidrager iflg. PT „... ikke alene til at placere *Matthæus-Passionens* tekst i en teologisk-historisk sammenhæng; Müllers passionsprædikener synes også at kunne tjene til en dybere